

КОГНІТИВНИЙ ПІДХІД ДО ВИВЧЕННЯ ТЕРМІНОЛОГІЇ: НАУКОВЕ ПОНЯТТЯ І НАУКОВИЙ КОНЦЕПТ

Мищенко В. Я., к.ф.н. (м. Харків)

На рубежі ХХ–ХХІ ст. антропоцентрична парадигма обумовила активізацію досліджень галузевих термінологій з когнітивно-лінгвістичних, зокрема лінгвоконцептологічних позицій. Застосування методів когнітивного аналізу до вивчення терміносистем дозволяє в новому ракурсі розглядати проблеми традиційного термінознавства.

При розгляді терміносистеми з позицій когнітивного підходу вихідним є положення про те, що на відміну від слова, яке є носієм повсякденного знання, термін слугує засобом мовного вираження наукового або професійного знання, а терміносистема виконує функцію маніфестації наукової чи професійної картини світу. У межах когнітивної парадигми термінологія розглядається як результат когнітивної діяльності спеціаліста, що полягає в концептуалізації та вербалізації професійних знань. Рівень концептуалізації залежить від професійної компетенції спеціаліста, а також від рівня розвитку тієї або іншої галузі знання. Лінгвісти почали усвідомлювати, що в терміні відбиваються і факти, що спостерігаються дослідником, і їхнє теоретичне осмислення. Когнітивний підхід спирається, зокрема, на так звану енциклопедичну семантику (Лангакер), яка не протиставляє лінгвістичні та екстралінгвістичні знання і розглядає значення як таке, що нагадує радше енциклопедію, ніж словник. Отже, значення сприймається не як сукупність певних рис, а як динамічний розумовий процес, який відбувається під час дискурсивної діяльності. Лексична одиниця не є чимось, що містить у собі сталу, обмежену і лише мовну семантичну репрезентацію. Навпаки, лексична одиниця відкриває доступ до невизначено великої кількості концепцій,

концептуальних систем, структур знань, відбір яких здійснюється в гнучкий спосіб залежно від контексту.

Оскільки одним з ключових понять когнітивної лінгвістики є поняття концепту, вивчення термінології в рамках когнітивного підходу передбачає уточнення і диференціацію понять “науковий концепт” і “наукове поняття”. Межа між ними може нівелюватися за рахунок того, що концепт і поняття в науковій картині світу часто мають спільний референт, а на рівні мовних форм вираження репрезентуються через посередництво того самого терміна-вербалізатора.

Починаючи з 20-х і до середини 70-х рр. ХХ ст., слово концепт здебільшого вживалося як повний синонім терміна поняття, однак з середини 80-х рр. ці лексичні одиниці починають розмежовувати. Про такі спроби свідчать дослідження Ю. Степанова, В. Дем’янова, В. Зусмана.

Глибокий, ґрунтовний, розгорнутий аналіз відмінностей між науковим поняттям (термінопоняттям) і науковим концептом представила В. Іващенко. Вона визначає науковий концепт як «організоване певним чином на основі ключового термінопоняття системотворче або текстотворче упорядкування ... взаємозв’язаних між собою інших наукових понять» [1, с. 126]. Дослідниця доходить висновку, що «в своїй ментальній організації науковий концепт і наукове поняття (термінопоняття) перетікають один в одного, причому субстратом наукового концепту завжди є наукове поняття, що, власне, й спричиняє їхнє ототожнення» [1, с. 135]. Однак, уважаючи їх цілком самодостатніми ментальними утвореннями або когнітивними образами, автор пропонує їхню диференціацію у різних дихотоміях.

Література:

1. Іващенко В. Л. Концептуальна репрезентація фрагментів знання в науково-мистецькій картині світу (на матеріалі української мистецтвознавчої термінології) : Монографія / В. Л. Іващенко. – К.: Видавничий Дім Дмитра Бураго, 2006. – 328с.